

Türkçe Anadili Konuşucuları İçin Konuşma Becerisi Değerlendirme Çerçevesi Önerisi

B. Ümit BOZKURT*

Öz

Bu çalışmada Türkçe anadili konuşucuları için kuramsal olarak desteklenmiş bir konuşma becerisi değerlendirme çerçevesi oluşturmak amaçlanmıştır. Bu doğrultuda alan yazını taranarak var olan 28 ölçme aracı, ulamları ve ölçütleri bakımından karşılaştırılmış ve yeniden sınıflandırılarak ortak değerlendirme ölçütlerine ulaşılmıştır. Bu aşamada ölçme araçları, tümdengelimli içerik çözümlemesi yaklaşımına göre çözümlenmiştir. Buna ek olarak sözel dil üretiminin nasıl ve hangi sırayla gerçekleştiğini modelleyen araştırmalar da gözden geçirilmiş ve konuşma sürecinin bileşenlerini belirlemede kuramsal destek elde edilmiştir. Son olarak beş boyuttan oluşan (söyleyiş, akıcılık, dil yetkinliği, içerik, etkileşim) konuşma becerisi değerlendirme çerçevesi oluşturulmuştur. Bu çerçevenin dil öğretim ortamlarında konuşma becerisi değerlendirilirken yol gösterici olacağı öngörülmektedir.

Anahtar Sözcükler: konuşma becerisi, değerlendirme çerçevesi, durum belirleme, ölçme-değerlendirme, alan yazını değerlendirme

An Assessment Framework on Speaking Skills of Turkish Native Speakers

Abstract

In this study, it is aimed to develop an assessment framework to assess Turkish native speakers' speaking performance based on a theoretical framework. Thus, 28 assessment scales from the relevant literature were compared in terms of their categories and accordingly a common assessment criteria were constructed. At this stage, the scales were analyzed by the deductive content analysis approach. In addition, the speaking models were analyzed focusing on the nature and the order during verbal language production. Therefore, a theoretical framework was provided on the speaking model processes, and how it takes place in addition to its components. Finally, a framework of five categories (i.e. pronunciation, fluency, linguistic competence, content, and interaction) were formed. Accordingly, this study provides an assessment framework for Turkish native speakers to evaluate the native language speaking skills.

Keywords: speaking skill, assessment framework, assessment, measurement and evaluation, literature review

* Yrd. Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Bolu.
e-posta: umitbozkurt@gmail.com

Giriş

Sözlü dili yazılı dilden ayıran söyleyiş özellikleri, onu insanın günlük yaşamı, eğitim yaşamı ve iş yaşamı için vazgeçilmez kılmaktadır. Bu bakımdan konuşma, hem birinci hem de ikinci dilde odakta bir beceridir ve Bygate'ın (2003, s.7) da belirttiği gibi, toplumsal dayanışmanın, sosyal statünün ve profesyonel ilerlemenin en önemli aracıdır. Bu araç, okulöncesi dönemden yükseköğrenime kadar çeşitli dersler yoluyla geliştirilmeye çalışılmaktadır.

Konuşma eğitiminin önemli sorunlarından biri, bu konudaki yetkinliğin ölçülüp değerlendirilmesiyle ilgilidir. Ölçme, değerlendirme ve durum belirleme, eğitim sürecinin temel bileşenlerindedir ve bu süreçte öğrenci erişiminin gözlemlenmesi ve erişimle ilgili karar verilmesi, öğrenmenin sürdürülebilmesi açısından başat bir rol oynar. Çağdaş eğitim sistemlerinde de bir öğrencinin var olan durumunun belirlenmesi, değer biçmekten öte bir işlev yüklenmekte; *öğrenmeyi biçimlendirme* (formative assessment) ve istenilen hedefe ulaşılmasına yardımcı olma görevi görmektedir.

Üretici dil becerilerinin gelişiminde yeterliliğin ve becerinin ölçülebilmesi ve bu ölçümlere dayalı durum belirlemenin yapılabilmesi için de öğrenenin 'verilen görev bağlamında' ortaya koyduğu dilsel etkinliğin ölçüme temel alınması gerekmektedir. Bu kapsamda konuşma becerisiyle ilgili bir performans düzeyinin ölçülebilmesi, ilgili becerinin her bir alt boyutunun ayrı ayrı betimlenmesini zorunlu kılmaktadır. Bunun için kuramsal olarak desteklenmiş bir değerlendirme çerçevesine gereksinim bulunmaktadır. Fakat Türkçe anadili konuşucularının yeterliliklerini belirlemede temel alınacak ölçütlerin olduğu bir konuşma becerisi değerlendirme çerçevesi bulunmamaktadır. Bu nedenle araştırmacılar, farklı alt boyutlardan ve farklı ölçütlerden oluşan ölçme araçları geliştirmektedir. Her araştırmacı, kendi ölçme aracı için uzman görüşü almakta, fakat ölçüklerin ölçütleri birbiriyle tutarlılık göstermemektedir. Bu durumda bir uzman tarafından gerekli görülen ölçüt, bir başka uzman için gereksiz olabilmektedir. Bu sorunsaldan yola çıkılarak Türkçe anadili konuşucularının konuşma becerisine yönelik ortak değerlendirme ölçütlerine ulaşılması ve kuramsal olarak desteklenmiş bir değerlendirme çerçevesi oluşturulması, bu çalışmanın temel amacıdır. Bu doğrultuda çalışmanın birinci bölümü belge tarama niteliğinde biçimlendirilmiş, alan yazınından edinilen ölçme araçları tümdengelimli içerik çözümleme yaklaşımıyla (Patton, 2014, s.454) çözümlenmiştir. Ölçme araçları belirlenirken, sunum teknikleri ile iletişim becerilerini konuşma özelinde ele almayan çalışmalar kapsam dışında bırakılmıştır. Buna ek olarak konuşma modelleri, incelenip kuramsal destek elde edilmiştir. Ayrıca konuşma becerisini etkileyen etmenler ve konuşmanın bileşenleri, bireşimsel olarak ele alınmıştır. Son olarak ölçme araçlarından edinilen ortak ulamlar ile kuramsal arka plandan yola çıkılarak konuşma becerisi değerlendirme çerçevesine ulaşılmıştır.

Türkçe Anadili Konuşucuları İçin Konuşma Becerisi Değerlendirme Çerçevesi Önerisi

Yazı akışında sırasıyla Türkçe anadili konuşucularının konuşma becerisine yönelik geliştirilen 28 ölçme aracının karşılaştırmalı çözümlenmesine ve bu ölçeklerdeki ölçütlerle ilgili tartışmaya, bu çözümlenmeden elde edilen ortak ölçütlere, konuşma modelleri ile konuşma becerisinin bileşenlerine ve son olarak bu çalışmada önerilen konuşma becerisi değerlendirme çerçevesine yer verilecektir.

Kavramsal Çerçeve

İlgili Araştırmaların Değerlendirilmesi

Yaygın olarak dil öğretimi alanında yapılan ilk çalışmalar, bir dilin yabancı dil ya da ikinci dil olarak öğretimi üzerine yapılan çalışmalardır. Bir dilin anadili olarak geliştirilmesiyle ilgili çalışmalar, bunlardan sonra gelmiştir. Dil becerilerinin ölçülüp değerlendirilmesinde de yabancı dil öğretimi çalışmaları öncülük yapmaktadır. Bu bağlamda anadili becerilerine dönük ölçekler, yabancı dil becerileri için geliştirilen ölçme araçlarından hem daha sonra geliştirilmiştir hem de daha az sayıdadır. Konuşma becerisinin değerlendirilmesiyle ilgili çalışmalarda da durum böyledir. Doğrudan Türkçe anadili konuşucularının yeterlik düzeylerini belirlemek amacıyla geliştirilen ölçme aracı sayısı, bir elin parmaklarını geçmemektedir (Temizkan, 2009; Çintaş-Yıldız ve Yavuz, 2012; Kuzu ve Suna, 2012). Konuşma becerisiyle ilgili diğer ölçme araçları ise ölçek geliştirme amaçlı çalışmalar olmamakla birlikte, bir değişkenin konuşma becerisi üzerindeki etkisini ölçmek ya da öğrencilerin konuşma becerilerini betimlemek amacıyla yapılan araştırmalarda, veri toplama aracı olarak geliştirilen gözlem ve değerlendirme formlarıdır (Öztürk, 1997; Sargın 2006; Maden, 2010; Orhan, 2010; Aykaç, 2011; Sallabaş, 2011; Erdem, 2012; Gürhan, 2013; Yüceer, 2014; Bulut, 2015; Kartallıoğlu, 2015; Temizkan ve Atasoy, 2015). Bunların dışında öğretim programlarında, ölçme-değerlendirme kitaplarında ve Türkçe öğretimi/konuşma eğitimi kitaplarında önerilen ve geçerlik-güvenirliği hakkında bilgi verilmeyen araçlar da bulunmaktadır (Demirel, 1999; Yalçın, 2002; Yangın, 2002; MEB, 2006; MEB, 2007; Yıldız, Okur, Arı ve Yılmaz, 2008; Akyol, 2010; Temizyürek, Erdem ve Temizkan, 2011; Göçer, 2014). Bu kapsamda bu çalışmada konuşma becerisinin değerlendirilmesiyle ilgili 28 ölçme aracına ulaşılmıştır. Bu araçlar, hedeflediği beceri alanı, ölçek türü ve adlandırmalar bakımından çeşitlilik göstermektedir:

Sözel iletişim becerileri (yeterlilikleri) gözlem formu

Sözel anlatım gözlem formu

Sözlü sunum becerisi dereceli puanlama anahtarı

Konuşma ölçeği

Konuşma (becerisi) gözlem formu

Konuşma (becerisi) değerlendirme formu / değerlendirme ölçeği

Konuşma becerisi kontrol listesi

Konuşma becerisi akran değerlendirme formu

Konuşma becerisi puanlama anahtarı

Etkili konuşma ölçeği

Etkili konuşma rubriği

Hazırlıklı konuşma (değerlendirme) ölçeği

Hazırlıksız konuşma (başarısı) dereceli puanlama anahtarı

Performans değerlendirme ölçeği (konuşma / sözlü anlatım)

Davranış gözlem formu

Konuşma becerisini hedef alan ölçme araçları, hem adlandırma ve ölçek türü hem de becerinin alt boyutları bakımından farklılıklar göstermektedir. Fakat araştırmacılar, *sözel beceri*, *sözlü anlatım* ya da *konuşma*, *etkili konuşma*, *hazırlıklı konuşma* gibi becerilerinden söz ederken benzer alt ölçütleri (alt boyutlar) hedeflemektedir. Diğer taraftan bir araştırmacının ölçeğine aldığı bir alt ölçüt (örneğin ölçünlülük), bir başka ölçekte yer almayabilmektedir. Diğer yandan alt ölçütler, çoğu zaman aynı üst kavram altında yer almamaktadır. Bu bakımdan Çizelge 1’de ayrıntılı yer verilen 28 ölçme aracı, ölçütler, davranışlar ya da ulamlar (kategoriler) konusunda bir tutarlılık göstermemektedir.

Türkçe Anadili Konuşucuları İçin Konuşma Becerisi Değerlendirme Çerçevesi Önerisi

Çizelge 1. Türkçe anadili konuşucuları için oluşturulan veya uyarlanan konuşma becerisi değerlendirme ölçeklerinin karşılaştırmalı özeti

No	ÖLÇME ARACININ ADI VE TÜRÜ	ÖLÇÜTLER, DAVRANIŞLAR YA DA ULAMLAR	İLGİLİ ARAŞTIRMA / KAYNAK	
1	Sözel İletişim Becerileri Gözlem Formu - Kontrol listesi - Uzman görüşü alınmış	1. Söyleyiş 1.1. Bürünsel özellikler (ton, vurgu, ezgi, hız, süre, sesin alçaklık-yüksekliği) 1.2. Seslerin çıkış yerlerine göre söylenmesi (a sesi/e sesi/g sesi/k sesi/ı sesi) 1.3. "-acak, -ecek" ekinin ölçün dışı söylenişi	2. Anlamlandırma 3. Plan 4. Sözel olmayan anlatım becerisi 4.1. Beden dili 4.2. Göz iletişimi	Öztürk (1997) <i>Araştırma:</i> Tiyatro Dersinin Öğretmen Adaylarındaki Sözel İletişim Becerilerine Etkileri (<i>doktora tezi</i>)
2	Konuşma Ölçeği - Dereceli (5'li: A – E)	1. Telaffuz 2. Tonlama 3. Vurgulama 4. Kelime bilgisi	5. Dil Bilgisi 6. Anlama 7. İletişim	Demirel (1999) Türkçe Öğretimi (<i>kitap</i>)
3	Konuşma Değerlendirme Kartı - Dereceli (zayıf / iyi / çok iyi)	1. Vücudun kullanılışı (ayaklar, sakinlik/ellerin durumu; omuzlar; vücudun rahatlığı) 2. Yüzün durumu (gözler; etkileyici bir yüz ifadesi; bakışlardaki samimiyet/sevecenlik)	3. Sesin durumu (kibar ses tonu; telaffuz; ses tonu yeterliliği; konuşma hızı; vurgu/tonlamalar; sesin dinleyicinin dikkatini dengede tutması) 4. Metnin özellikleri (Başlık; konuşmacı kullandı mı?) 5. Değerlendirme 6. Başlama ve bitirme zamanı	Yalçın (2002) Türkçe Öğretim Yöntemleri (<i>kitap</i>)
4	Konuşma Gözlem Formu - Dereceli (0 /1 / 2)	<ul style="list-style-type: none"> • Ölçünlü dil kullanımı • Argo kullanımı • Sözcükleri seslendirme* • Sözcüklerin yerinde kullanımı • Vurgu kullanımı • Ses tonu kullanımı • Cümle uzunluğunun uygunluğu* • Anlaşılır cümle kurma	<ul style="list-style-type: none"> • Cümleleri bitirebilme • Bağlıklık • Tekrara düşme • “Şey” sözcüğünü kullanma • Gereksiz duraklamalar yapma • Duraklamalar “ıı”, “eee” • Jest ve mimik kullanımı • Göz teması	Yangın (2002) → Aktaran Kurudayıoğlu (2013) Konuşma Eğitimi (<i>kitap</i>)
5	Konuşma Becerisini Değerlendirme Formu - Kontrol listesi	1. Dil ve anlatım (işitilebilir ses, ölçünlü Türkçe, telaffuz, sözcük kullanımı, dilbilgisel cümle kurma, konuya hâkimiyet, vurgu, ton, durak, anlaşılabilirlik, jest ve mimikler) 2. İçerik (konuya/amaca/türe/düzeğe uygunluk, bağlaşıklık-tutarlılık, metnin düzenlenişi, sözvarlığı seçimi, günlük hayatla ilişkilendirme) 3. Sunum (süre, ölçülülük-rahatlık, araçlar, nezaket kuralları)		MEB (2006) Türkçe Dersi Öğretim Programı (<i>Kılavuz</i>)

Çizelge 1. Türkçe anadili konuşucuları için oluşturulan veya uyarlanan konuşma becerisi değerlendirme ölçeklerinin karşılaştırmalı özeti (devam)

No	ÖLÇME ARACININ ADI VE TÜRÜ	ÖLÇÜTLER, DAVRANIŞLAR YA DA ULAMLAR	İLGİLİ ARAŞTIRMA / KAYNAK	
6	Konuşma Değerlendirme Formu – Dereceli (5’li: tamamen gözlemlendi/ hiç gözlenmedi) – Uzman görüşü alınmış	<p>1. Konuşma düzeni</p> <p>1.1. Konuşmaya başlangıç (hitap, konu, kısa tanıtım)</p> <p>1.2. Konuşmanın giriş bölümü (etkili giriş ve beklenen uzunluk)</p> <p>1.3. Konuşmanın gelişme bölümü (görsel-işitsel araçlar; etkili sözvarlığı; alıntılar; günlük hayatla ilişkilendirme; ara hitaplar; konu içinde kalma; metnin düzenlenişi [ana düşünce-yardımcı düşünce vb.])</p> <p>1.4. Konuşmanın sonuç bölümü (ana düşünceyi vurgulama; etkili bitiriş ifadesi; şiir, ataöz ü vb. kullanımı)</p> <p>1.5. Konuşmayı bitiriş sekli (özetleme; nezaket ifadeleri)</p> <p>2. Dil bilinci (Bilgi ve dili kullanma becerisi)</p> <p>2.1. Dilin dış yapı unsurlarını uygulayabilme (sesleri doğru çıkarma/ma; ulamalar; tekrarlar; devrik tümce kullanımı; ezberleme; standart Türkçe kullanımı; gereksiz sesler [eeee, uuu, uuuuum vs.] çıkarma; konuşma hızı; ses şiddeti; doğallık)</p> <p>2.2. Dilin içyapı unsurlarını uygulayabilme (kelimeler arası anlam ilişkileri; gereksiz kelimeler; anlamlı cümleler kurma; cümleler arası anlam ilişkileri; cümleyi toplama; kelimelere vurgu yapma; kelimelerdeki duygu ve düşünceyle ilgili fonetik akısı dil bilinci çerçevesinde yönlendirebilme; kelime ve kelime gruplarını uygun yerlerde kullanma; gereksiz duraklamalar; beden dilli)</p> <p>3. Konuşmacının psikolojik durumu (kendine güvenli duruş; sempatik davranışlar; göz teması; dinleyicilerden etkilenme, gereksiz hareketler; ses titremesi)</p>	<p>Sargın (2006)</p> <p><i>Araştırma:</i> İlköğretim Öğrencilerinin Konuşma Becerilerinin Değerlendirilmesi (yüksek lisans tezi)</p>	
7	Sözlü Sunum (Konuşma) Becerisi İçin Dereceli Puanlama Anahtarı – Analitik dereceli puanlama anahtarı (3’lü)	<p>1. Konuşmada acıcılık (asalak sesler ve sözler)</p> <p>2. Konuşmaya başlama (hitap)</p> <p>3. Konuşmayı bitirme (bitiş ifadesi)</p> <p>4. Kitleye uygunluk</p>	<p>5. Mekân seçimi ve düzenlemesi</p> <p>6. Beden dilini kullanma</p> <p>7. Hitabeyi destekleme (ses yapısı, tiyatral yetenek, notlar, günlük olaylar)</p>	<p>MEB (2007)</p> <p>Sosyal Bilimler Lisesi Diksiyon ve Hitabet Dersi Taslak Öğretim Programı (<i>Kılavuz</i>)</p>
8	Gözlem Formu – Kontrol listesi	<ul style="list-style-type: none"> • Doğru nefes alma • Uygun yerlerde nefes alma • İşitilebilir bir sesle konuşma • Sesleri doğru çıkarma • Ünlüleri ve ünsüzleri sesletme • Ünlülerle ilgili kuralları uygulama • Ünsüzlerle ilgili kuralları uygulama • Ses ve heceleri yutmadan konuşma 	<ul style="list-style-type: none"> • Konuşma hızını ayarlama • Sesleri doğru telaffuz etme • Heceleri doğru telaffuz etme • Kelimeleri doğru telaffuz etme • Uygun tonlama yapma • Uygun yerde duraklama ve ulama yapma • Uygun vurgulama yapma • Cümleleri akıcı ve pürüzsüz seslendirme 	<p>MEB (2007)</p> <p>Sosyal Bilimler Lisesi Diksiyon ve Hitabet Dersi Taslak Öğretim Programı (<i>Kılavuz</i>)</p>

Türkçe Anadili Konuşucuları İçin Konuşma Becerisi Değerlendirme Çerçevesi Önerisi

Çizelge 1. Türkçe anadili konuşucuları için oluşturulan veya uyarlanan konuşma becerisi değerlendirme ölçeklerinin karşılaştırmalı özeti (devam)

No	ÖLÇME ARACININ ADI VE TÜRÜ	ÖLÇÜTLER, DAVRANIŞLAR YA DA ULAMLAR	İLGİLİ ARAŞTIRMA / KAYNAK	
9	Konuşma Gözlem Formu – Dereceli (evet / bazen / hayır)	<ul style="list-style-type: none"> • Kıyafet, saç durumu/uygunluk • Hitap • Kendine güvenli duruş • Göz teması • Elini cebine sokma, elini beline koyma gibi olumsuz davranışlar sergileme • Konuşma sırasında tavana, dışarı vs. bakma • Kolları kavuşturma • Başın içerikle uyumlu kullanımı • Elin içerikle uyumlu kullanımı • Gereksiz sesleri kullanma	<ul style="list-style-type: none"> • Ulama, vurgu, ton, tempo kullanımı • Yüz ifadelerinin içerikle uyumlu kullanımı • Sallanarak konuşma • Planlı bir şekilde konuştuğunu hissettirme • Görsel materyallerden yararlanma • Materyalleri gösterirken bocalama • Süreyi değerlendirme • Cümlelerini açık, anlaşılır ve doğru olması • Cümlelerinin bağlaşıklığı • Acelecilik, kesik kesik cümle kurma • Yinelemeler • Kelimelerin eksik söylenmesi	Yıldız, Okur, Arı ve Yılmaz (2008) Türkçe Öğretimi (<i>Kitap</i>)
10	Konuşma Becerisine Yönelik Akran Değerlendirme Formu – Dereceli (3'lü) – Uzman görüşü alınmış	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dil ve anlatım (işitilebilir ses, ölçünlü Türkçe, telaffuz, sözcük kullanımı, dilbilgisel cümle kurma, konuya hâkimiyet, vurgu, ton, durak, anlaşılabilirlik, jest ve mimikler, beden dili, kitleye uygun dil ve anlatım) 2. İçerik (konu, giriş, bağlaşıklık-tutarlılık, metnin düzenlenişi, düşünceyi geliştirme yolları, sözvarlığı seçimi, günlük hayatla ilişkilendirme, gereksiz bilgilerden kaçınma) 3. Sunum (süre, rahatlık, görsel-ışitsel araçlar, nezaket kuralları, heyecanı kontrol etme, dinleyici ve süreyi denetleme, özetleme, teşekkür)	Temizkan (2009) <i>Araştırma:</i> Akran Değerlendirmenin Konuşma Becerisinin Geliştirilmesi Üzerindeki Etkisi (<i>Makale</i>)	
11	Sözel Anlatım Gözlem Formu – Kontrol listesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Organizasyon (giriş-gelişme-sonuca yer verme, etkili giriş yapma, bağlaşıklık-tutarlılık) 2. İçerik (konuyu açıklama, konu dışına çıkmama, konuyu destekleme [örnekler vb.]) 3. Genel sunu durumu (sunum tekniği, izleyici tepkisine göre sunumu ayarlama) 4. Dil kullanımı (zengin sözvarlığı seçimi, dilbilgisi kurallarına uygun cümle kurma, anlaşılır dil kullanma) 5. Konuşma estetiği (işitilebilir bir sesle konuşma, telaffuz, konuşma hızı, konuya ilgi gösterip ana noktaları verme) 6. Beden dili (izleyicilerin tamamını dikkate alma ve göz teması kurma, beden hareketlerini uygun kullanma, duruşuna ve görünüşüne dikkat etme) 7. Materyal desteği (görsel ve ışitsel araçlar kullanma, sorulara uygun yanıtlar verme)	Akyol (2010) Türkçe Öğretim Yöntemleri (<i>Kitap</i>)	

Çizelge 1. Türkçe anadili konuşucuları için oluşturulan veya uyarlanan konuşma becerisi değerlendirme ölçeklerinin karşılaştırmalı özeti (devam)

No	ÖLÇME ARACININ ADI VE TÜRÜ	ÖLÇÜTLER, DAVRANIŞLAR YA DA ULAMLAR	İLGİLİ ARAŞTIRMA / KAYNAK	
12	Sözlü İletişim Yeterlikleri Gözlem Formu – Dereceli (evet / bazen / hayır) – Uzman görüşü alınmış	<p><u>Fiziki boyut</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Sesleri doğru boğumlayıp yutmadan çıkartabilir. 2. Heyecanlanmadan düzenli soluk alıp verir. 3. Vurgu ve tonlamaları doğru ve yerinde yapabilir. 4. Sözcükleri doğru ve anlaşılır biçimde söyler. 5. Konuşurken ifadelerinde duygu yoğunluğunu hissettirir. 6. Konuşmanın akışını bozacak duraksamalar yapmaz. 7. Konuşurken söz, jest ve mimik uyumunu sağlar. 8. Konuşurken dikkati dağıtacak sesler çıkarmaz. 9. İşitilebilecek bir ses ile konuşur. 10. Beden dilini etkili biçimde kullanır. 11. Karşısındaki kişi ile göz teması kurar. 	<p><u>Bilişsel Boyut</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 12. Cümleleri ana düşünceden sapmadan tamamlar. 13. Konuşurken cümleler arasındaki geçişi sağlar. 14. Cümlelerinde çelişkili ifadeler kullanmaz. 15. Yabancı sözcükleri kullanmamaya özen gösterir. 16. Gereksiz sözcükleri kullanmaz. 17. Konuşurken tekrara düşmez. 18. Yöresel şive ve ağız özelliklerine ayrıca argo unsurlarına konuşmasında yer vermez. 19. İletişim sürecinde gereksiz ayrıntılara girmez. 20. Konuşmasını örneklerle destekler. 	<p>Maden (2010)</p> <p>Araştırma: Türkçe Öğretmeni Adaylarının Sözlü İletişim Becerileri Üzerine Bir Araştırma (makale)</p>
13	Konuşma Becerileri Gözlem Formu – Dereceli (evet / kısmen / hayır)	<ul style="list-style-type: none"> • Konuşmaya giriş • Ortama uygun tutum geliştirme • Standart Türkçe kullanma / kurallı cümleler kurma • Konuşma hızı ve akıcılık • Nezaket kurallarına uyma • Önemli bilgileri vurgulama / metni düzenleme (olayları ve bilgileri sıraya koyma) • Olumsuz hareketlerden kaçınma • Vurgu/tonlama/duraklamalar • Canlandırmalarda sesini uyarlama • Soru sorma / sorulara yanıt verme • Görsellerden yararlanma • Sebep-sonuç/amaç-sonuç ilişkilerinden yararlanma 	<ul style="list-style-type: none"> • Tekrara düşmeme • Beden dilini kullanma • Nefesi ayarlama • İşitilebilir bir sesle konuşma • Telaffuz • Gereksiz sesler çıkarmama • Doğal bir sesle konuşma • Beden dili ve göz teması kullanımı • Örnekler verme • Gereksiz ayrıntılardan kaçınma • Süre kullanımı ve teşekkür etme • Konuşma yöntem ve tekniklerinden yararlanma (eleştirel-yaratıcı- ikna edici-tartışarak-empati kurarak konuşma) 	<p>Orhan (2010)</p> <p>Araştırma: Görsellerle Desteklenmiş Altı Şapka Düşünme Tekniğinin Öğrencilerin Konuşma Becerilerini Geliştirmesine Etkisi (doktora tezi)</p>

Türkçe Anadili Konuşucuları İçin Konuşma Becerisi Değerlendirme Çerçevesi Önerisi

Çizelge 1. Türkçe anadili konuşucuları için oluşturulan veya uyarlanan konuşma becerisi değerlendirme ölçeklerinin karşılaştırmalı özeti (devam)

No	ÖLÇME ARACININ ADI VE TÜRÜ	ÖLÇÜTLER, DAVRANIŞLAR YA DA ULAMLAR	İLGİLİ ARAŞTIRMA / KAYNAK	
14	Konuşma Becerisi Puanlama Anahtarı – Dereceli (5’li: çok iyi / zayıf) – Uzman görüşü alınmış ve istatistiksel olarak geçerlik ve güvenilirliği yapılmış Not: Bu araç, “Kendimizi Tanıtınız” konulu konuşma becerisi değerlendirme sorusuna ilişkindir.	<ul style="list-style-type: none"> • Hitap • Göz iletişimi • İşitilebilir bir sesle konuşma • Beden dili kullanımı • Heyecanı kontrol etme • Sözcükleri doğru biçimde söyleme • Ses ve heceleri yutma • “Şey, ıı, eee, vb.” anlamsız ifadeleri kullanma • Tekrar düşme • Gereksiz duraklamalar yapma	<ul style="list-style-type: none"> • Vurgu/tonlama ve duraklamaları uygun yapma • Yerel ağız ve argo kullanma • Kendisini, ailesini ve çevresini akıcı bir dille anlatma • Açık–anlaşılır cümleler kurma • Bütünlük ve tutarlılık • Konuya ve amaca uyuma • Neden-sonuç ilişkileri kurma • Dinleyicilerin ilgisini dağıtacak gereksiz ayrıntılara girme • Konuşmayı etkileyici bir ifade ile bitirme • Süre kullanımı	Aykaç (2011) Araştırma: Türkçe Öğretiminde Çocuk Edebiyatı Metinleriyle Kurgulanan Yaratıcı Drama Etkinliklerinin Anlatma Becerilerine Etkisi (<i>doktora tezi</i>)
15	Konuşma Becerisini Değerlendirme Ölçeği – Dereceli (hayır/ kısmen / evet) – Uzman görüşü alınmış	<ol style="list-style-type: none"> 1. Konuşmaya başlangıç (selamlama-hitap) 2. Konuşmanın gelişme bölümü (metni düzenleme [oyaları ve bilgileri sıraya koyma]; tutarlılık; günlük hayatla ilişkilendirme; konu içinde kalma; ana düşünce-yardıma düşünce ilişkisi vb.) 3. Konuşmanın sonuç bölümü (özetleme; bitiş) 4. Beden dili (el, göz teması, gereksiz hareketler, heyecanlanma, mimikler, beden dili) 5. Dilin dış yapı unsurlarını uygulayabilme (kurallı cümle kurma, nezaket kuralları, tekrara düşme, Standart Türkçe, hitap, konuşma hızı, akıcılık, telaffuz, gereksiz sesler, nefesi ayarlama, işitilebilir bir ses tonu; vurgu/ton/duraklama)	Sallabaş (2011) Araştırma: Aktif Öğrenme Yönteminin İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Konuşma Becerilerine Etkisi (<i>doktora tezi</i>)	
16	Akran Değerlendirme Formu - Dereceli (iyi / orta / zayıf)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Heyecanı kontrol etme 2. Başlamadan önce özgüvenini kontrol etme 3. Dinleyicileri ve süreyi denetleme 4. Araştırma yaptığı izlenimi verme 5. Bilgilerin düzenlenişinde planlı olma izlenimi verme 6. İlgi çekici giriş 7. Örnekler, açıklamalar ve görseller	<ol style="list-style-type: none"> 8. Dinleyici uygun dil ve üslup 9. Sesini etkili kullanma (vurgu-tonlamalar) 10. Konuyu dağıtmama 11. Beden dili 12. Süre kullanımı 13. Özetleme 14. Teşekkür etme 15. Soruları yanıtlama	Temizyürek, Erdem ve Temizkan (2011) Konuşma Eğitimi-Sözlü Anlatım (<i>kitap</i>)
17	Etkili Konuşma Ölçeği – Dereceli (5’li: tamamen katılıyorum/kesinlikle katılmıyorum) – Uzman görüşü alınmış ve istatistiksel olarak geçerlik ve güvenilirliği yapılmış	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sunum (somutlaştırma, tutarlılık, olumlu üslup; anlaşılabilirlik-ikna edicilik, güvenilirlik, günlük hayatla ilişkilendirme) 2. Ses (sesin açık, net ve anlaşılır olması; işitilebilirliği; yükseltilebilirlik; etkili kullanılması; konuşma hızı) 3. Üslup ve ifade (durak kullanımı, telaffuz, kelime hazinesi, ölçünlü Türkçe, nezaket kuralları) 4. Konuşmaya odaklanma (sesteki dalgınlık-tatsızlık, kibirlilik; duraksamalar [“ıı”, “aaa” “ıııı”, “eee”], anlatım bozuklukları) 5. Dinleyicileri dikkate alma (mizahtan yararlanma, konuşmayı dinleyicilerin yüz ve beden ifadelerini gözleyerek sürdürme, dinleyicilere değerli olduklarını hissettirme, terimleri açıklayarak kullanma)	Çintaş-Yıldız ve Yavuz (2012) Araştırma: Etkili Konuşma Ölçeği: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması (<i>makale</i>)	

Çizelge 1. Türkçe anadili konuşucuları için oluşturulan veya uyarlanan konuşma becerisi değerlendirme ölçeklerinin karşılaştırmalı özeti (devam)

No	ÖLÇME ARACININ ADI VE TÜRÜ	ÖLÇÜTLER, DAVRANIŞLAR YA DA ULAMLAR	İLGİLİ ARAŞTIRMA / KAYNAK
18	<p>Performans Değerlendirme Ölçeği (Konuşma)</p> <p>– Analitik dereceli puanlama anahtarı (3'lü)</p> <p>– Uzman görüşü alınmış</p>	<p>1. Konuşmaya odaklanma / 2. Konuşma hızı</p> <p>3. Sözcükleri seslendirme (ölçünlü dil kullanımı)</p> <p>4. Sözlü ve sözsüz tepkiler verme (duyuşsal durumunu bürün öğeleri ile, sözlerle veya beden dili ile yansıtm)</p> <p>5. Dinleyicilerle etkileşim kurma (soru sorma / yanıtlama)</p> <p>6. Dinleyici dikkatini devamlı kılma (sözel, görsel, işitsel araçlar kullanma)</p> <p>7. Merak uyandıran sorulara yer verme</p> <p>8. Duygu ve tepkilerini yönetme (heyecan gibi içsel; jest ve mimikler gibi dışsal etkenleri kontrol etme)</p>	<p>Erdem (2012)</p> <p>Araştırma:</p> <p>Yapılandırmacı Karma Öğrenme Ortamlarının Dinleme ve Konuşma Becerilerine Etkisi (<i>doktora tezi</i>)</p>
19	<p>Performans Değerlendirme Ölçeği (Sözlü Anlatım)</p> <p>– Analitik dereceli puanlama anahtarı (3'lü)</p> <p>– Uzman görüşü alınmış</p>	<p>1. Girişte dinleyici beklentilerini sorma (ve bunları konuşmayla ilişkilendirme)</p> <p>2. Günlük hayatla ilişkilendirme</p> <p>3. Soruları yanıtlama</p> <p>4. Dinleyici katkılarını konuşmayla ilişkilendirme</p> <p>5. Dış uyaranları yönetme (gürültü, kapı açılması vb.)</p> <p>6. Sözcük kullanımı (atasöz, deyim, mecaz)</p> <p>7. Ses tonu, vurgu, duraklama, jest, mimik, beden dili ve göz iletişimi</p>	<p>Erdem (2012)</p> <p>Araştırma:</p> <p>Yapılandırmacı Karma Öğrenme Ortamlarının Dinleme ve Konuşma Becerilerine Etkisi (<i>doktora tezi</i>)</p>
20	<p>“DinleizleAnlat” Dinleme ve Konuşma Yeterlilikleri Ölçeği*</p> <p>– Dereceli (yetersiz / orta / yeterli)</p> <p>– İstatistiksel olarak geçerlik ve güvenilirliği yapılmış</p> <p><i>*Ölçek, dört ayrı beceri alanından oluşmaktadır: Dinleme, dinlediğini anlama, konuşma ve sözlü anlatım. Bu çalışmaya “konuşma” ve “sözlü anlatım” alt boyutları alınmıştır.</i></p>	<p>Konuşma Yeterlilikleri Ölçütleri</p> <p>1. Alma (dikkatini konuşma sürecine verme; sözsüz iletişim öğelerini [jest, mimik, beden dili, göz iletişimi] fark etme; akıcı ve anlaşılabilir bir hızda konuşma)</p> <p>2. Tepkide Bulunma (araçları ve ortamı konuşmasına göre düzenleme; konuşmada duyuşsal durumunu yansıtan sözlü ve sözsüz tepkiler [heyecanlanma, rahatlama, teşekkür etme vb.] verme; dinleyicilerin dikkatinin devamlılığını sağlama; dinleyiciyle etkileşim [soru sorma, sorular yanıtlama, açıklama yapma vb.] kurma.)</p> <p>3. Değer Verme (konuşmanın etkili iletişim açısından önemine ilişkin değerlerini paylaşma; konuşmanın geliştirilebilen bir beceri olduğunu açıklama; kendi konuşma yeterliliklerini geliştirmek için çaba harcama; konuşma becerisini geliştirici etkinlikler düzenleme, projeler planlama ve uygulama; konuşma etkinliğinden önce düzenleyici işlemleri [merak ve motivasyonu harekete geçirici sorular hazırlama vb.] gerçekleştirme)</p> <p>Sözlü Anlatım Yeterlilikleri Ölçütleri</p> <p>1. Hatırlama (amaç belirleme; akışla ilgili bilgi verme; dinleyicileri bilişsel ve duyuşsal olarak konuya hazırlama, harekete geçirme [sorular, düşünceleri, duyguları, beklentileri üzerine konuşma]; konuşmasında olay/durum, yer, zaman ya da karakterlere ilişkin tanımlamalar yapma)</p> <p>2. Kavrama (dinleyicilerin beklentileri ile konuşma amacını ilişkilendirme; günlük hayatla ilişkilendirme; sorulara doyurucu yanıtlar verme; dinleyicilerin katkılarında hareketle konuşmasını sürdürme)</p> <p>3. Uygulama (metni düzenleme [anafikir/yardımcı fikirler]; etkili sözcük kullanımı [atasöz, deyim, mecaz ve metaforlar]; konuşmasında sözlü ve sözsüz iletişim öğelerini [ses tonu, vurgu, duraklama, tonlama, söz noktalama; jest, mimik, beden dili, göz iletişimi] kullanma; dinleyicileri etkileyen içsel faktörler [önyargı, beğeni, duyuş durumu, motivasyon, dinleyicilerin özellikleri-mesleği, fiziksel özellikleri vb.] konusunda dikkatli olma; net bir dil kullanma)</p>	<p>Erdem (2012)</p> <p>Araştırma:</p> <p>Yapılandırmacı Karma Öğrenme Ortamlarının Dinleme ve Konuşma Becerilerine Etkisi (<i>doktora tezi</i>)</p> <p>Erdem ve Erdem (2014)</p> <p>Araştırma:</p> <p>“DinleizleAnlat” Dinleme ve Konuşma Yeterlilikleri Ölçeğinin Geliştirilmesi (<i>makale</i>)</p>

Türkçe Anadili Konuşucuları İçin Konuşma Becerisi Değerlendirme Çerçevesi Önerisi

Çizelge 1. Türkçe anadili konuşucuları için oluşturulan veya uyarlanan konuşma becerisi değerlendirme ölçeklerinin karşılaştırmalı özeti (devam)

No	ÖLÇME ARACININ ADI VE TÜRÜ	ÖLÇÜTLER, DAVRANIŞLAR YA DA ULAMLAR	İLGİLİ ARAŞTIRMA / KAYNAK
21	Hazırlıklı Konuşma Ölçeği – Dereceli (hiçbiri / birkaçı / bazısı / birçoğu / hepsi) – Uzman görüşü alınmış ve istatistiksel olarak geçerlik ve güvenirliği yapılmış	<ul style="list-style-type: none"> • Cümlelerin kuruşu (kurallılık, uzunluk, eksiltlilik) • Söz varlığı (ölçünlülük, zenginlik, dinleyiciye uygunluk, anlamlılık) • Jest, mimik ve beden dili kullanımı • Bürün öğelerinin kullanımı (ton, vurgu) • Duraksamalar ve dolgu sözcüklerinin kullanımı • Konuşma hızı / Ses yüksekliği • Konu (girişte konuyu belirtme, konu gelişimini sağlama, konu içinde kalma, konu akışının niteliği) • Metnin düzenlenişi (düşünceyi geliştirme yolları, tutarlılık, tekrarlar, nesnellik, yeterli alan bilgisi) • Görsel-işitsel araçların kullanımı / fiziki ortamın düzenlenmesi • Göz teması / dinleyicinin ilgisini toplama ve etkileşim/ dinleyiciye uygunluk • Soruları yanıtlama (net, yeterli yanıtlar verme; soğukkanlı-nazik olma) • Kıyafet / Doğallık	Kuzu ve Suna (2012) Araştırma: Öğretmen Adaylarına Yönelik Hazırlıklı Konuşma Ölçeği Geliştirme Çalışması (Tam metin bildiri)
22	Davranış Gözlem Formu – Dereceli (5'li) – Uzman görüşü alınarak düzenlenmiş bir araç	<ul style="list-style-type: none"> • Soluk alma; solunum kontrolü; konuşmaya doğru atak ile başlama • Rezonans • Anlaşılabilirlik (artikülasyon) • Ölçünlü dil kullanımı • Vurgu ve tonlamaların kullanımı • Canlılık • Jest ve mimiklerin kullanımı • Kendinden emin bir duruş, tavır sergileme • Konuşma hızı • Beden dili	Gürhan (2013) Araştırma: Ses Eğitimi Çalışmalarının Politikacıların Konuşma Becerilerine Etkisi (doktora tezi)
23	Etkili Konuşma Rubriği – Analitik dereceli puanlama anahtarı (4'lü)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Açış ve kapayış (Açış ve kapayışta ilgi çekme; konuşmanın içeriğine uyumlu açış ve kapayış) 2. Ses (akıcılık, monotonluk, vurgulu ve değişken ses tonu) 3. Vücut dili (rahat ve doğal beden hareketleri; ilgi çekici uygun jest ve mimikler) 4. Göz teması 5. Zaman kullanımı	Yücel (2007) → Aktaran Göçer (2014, s. 239). Türkçe Öğretiminde Ölçme ve Değerlendirme (kitap)
24	Konuşma Becerisi Kontrol Listesi –Kontrol listesi Konuşma Becerisi Öğrenci Gözlem Formu - Dereceli (4'lü) Not: İki ölçek aynı maddelerden oluşuyor.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Konuşma kurallarını uygulama (başlangıç, hitap, konuşma tutumu, Standart Türkçe, konuşma hızı ve akıcılık, nezaket kuralları; tekrara düşmeme; bitiriş) 2. Ses ve deden dilini kullanma (nefes, işitebilirlik; telaffuz; gereksiz sesler; vurgu/tonlama/duraklama; jest ve mimikler; canlandırılmalarda sesini etkili kullanma; göz teması) 3. Hazırlık konuşmalar yapma (araştırma, metin hazırlama; metnin düzenlenişi [ana düşünce-yardımcı düşünce vb.; düşünceyi geliştirme yolları; zengin söz varlığı]; görsel-işitsel araçlar; sorular yanıtlama; süre kullanımı; teşekkür) 4. Kendi konuşmasını değerlendirme (içerik, dil ve anlatım; sunum tekniği, sesini ve beden dilini kullanma) 5. Kendini sözlü olarak ifade etme alışkanlığı kazanma (kendini sözlü olarak ifade etme; soru sorma; sorunlara konuşarak çözüm arama; yeni öğrendiği kelime, kavram, atasözü ve deyimleri kullanma)	Göçer (2014) Türkçe Öğretiminde Ölçme ve Değerlendirme (kitap) NOT: MEB (2006) konuşma amaç ve kazanımlarından uyarlanmış bir araç

Çizelge 1. Türkçe anadili konuşucuları için oluşturulan veya uyarlanan konuşma becerisi değerlendirme ölçeklerinin karşılaştırmalı özeti (devam)

No	ÖLÇME ARACININ ADI VE TÜRÜ	ÖLÇÜTLER, DAVRANIŞLAR YA DA ULAMLAR	İLGİLİ ARAŞTIRMA / KAYNAK
25	Hazırlıksız Konuşma Başarısı Dereceli Puanlama Anahtarı – Analitik dereceli puanlama anahtarı (4'lü) – Uzman görüşü alınarak düzenlenmiş bir araç	1. Ses (işitilebilirlik; sesin anlamlılığı [tekdüzelik / vurgu, tonlama ve duraklarla coşkunluk ve akıcılığın sağlanması] sesin açıklığı [telaffuz]) 2. Beden Dili (göz teması; jest; mimik) 3. Konuşma Düzeni (konu; organizasyon [metnin düzenlenişi ve tutarlılık]; geçişler [ana fikir ve yardımcı fikirler arası bağlantı]; tanım/ömeklendirme/ayrıntılıdırma kullanımı; zaman kullanımı [3-4 dk'lık bir konuşma bekleniyor.]	Yüceer (2014) Araştırma: Türkçe Öğretmenliği Birinci Sınıf Öğrencilerinin Hazırlıksız Konuşma Becerileri Üzerine Bir Araştırma (yüksek lisans tezi)
26	Konuşma Becerisi Gözlem ve Değerlendirme Formu – Dereceli (5'li: çok zayıf / çok iyi) – Uzman görüşü alınmış ve istatistiksel olarak geçerlik ve güvenilirliği yapılmış	1. Başlangıç (selamlama; amacı ve konuyu ifade etme) 2. Sunum a. İfade Etme (telaffuz; vurgu/tonlama/duraklamalar; konuşma hızı; işitilebilir bir sesle konuşma; tekrarlardan kaçınma [sözcük-tümce]; açık ve anlaşılır olma; akıcı dil kullanma; dinleyici seviyesine uygun dil kullanma; görgü kurallarına uyma) b. İçerik (düşüncelerin sırası; tutarlılık; zengin söz varlığı; ilgi çekici örneklerden yararlanma; günlük yaşamla ilişkilendirme; tekrarlardan kaçınma [konu]) c. Beden Dili (mimikler, jestler, konuya hakim duruş; sahne kullanma) d. İletişim (katılımcıların dikkat ve ilgisini çekme/ devamını sağlama; göz teması kurma) 3. Bitiş (özetleme; bitiriş; süre kullanımı) Konuşmayı genel olarak değerlendirme	Bulut (2015) Araştırma: Mikro Öğretim Tekniğinin Türkçe Öğretmen Adaylarının Konuşma Beceri ve Kaygılarına Etkisi
27	Hazırlıklı Konuşmayı Değerlendirme Ölçeği – Dereceli (5'li: hiçbir zaman / her zaman) – Uzman görüşü alınmış	1. Konuşma öncesi (amaç, konu, plan [dinleyici özellikleri, süre, görsel-işitsel araçlar, sorulara hazırlık, deneme, ek materyal]) 2. Konuşma sırası (giriş, konuşma hızı, kitleye uygun dil, telaffuz, argo kullanımı, sözcük seçimi, ses tonu, beden dili [jest ve mimikler], ara hitaplar, bağlaşıklık-tutarlılık, değer yargıları, kendinden emin olma, olumsuz davranışlardan kaçınma, el/kol hareketleri-içerik uyumu, göz teması, özetleme, bitiriş) 3. Konuşma sonrası (konuşmaya ilişkin öz-değerlendirme, soruları ve eleştirileri dinleme-yanıtlama)	Kartallıoğlu (2015) Araştırma: Bilişsel Farkındalık Stratejilerinin 7. Sınıf Öğrencilerinin Konuşma Becerilerini Geliştirmeye Etkisi (doktora tezi)

Türkçe Anadili Konuşucuları İçin Konuşma Becerisi Değerlendirme Çerçevesi Önerisi

28	<p>Hazırlıklı Konuşmaları Değerlendirme Ölçeği</p> <ul style="list-style-type: none"> – Dereceli (5’li: zayıf/ orta / iyi) – Uzman görüşü alınmış	<p><u>1. aşama değerlendirme ölçütleri</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Hitap kullanımı • Göz teması kurma • Sunumu özetleme • Teşekkür etme • Sahne kullanımı • Sunumu planlama • Ana kavramları açıklama • Anlatım bozukluğu yapmama • Sesi etkili kullanma • Telaffuz	<p><u>2. aşama değerlendirme ölçütleri</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Görsellerden yararlanma • Sunuma dinleyicileri katma • Heyecanı dengede tutma • Beden dilini etkili kullanma • Metne bağlı kalmama • Vurguları yerinde yapma • Tonlamaya dikkat etme • Kendine güven duyma • Konuşma hızını ayarlama • Dolgu söz ve seslere yer vermeme	<p><u>3. aşama değerlendirme ölçütleri</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Etkili bir giriş yapma • Duraklamaları uygun yerde yapma • Kelime ve kavramları doğru anlamda kullanma • Konunun birlik ve bütünlük taşıması • Konuyu gereksiz uzatmama	<p>Temizkan ve Atasoy (2016)</p> <p>Araştırma:</p> <p>Konuşma Becerisinde Aşamalı Gelişim Modelinin Etkililiği Üzerine Bir Değerlendirme (<i>makale</i>)</p>
----	--	---	--	--	--

Çizelge 1’de özetlenen konuşma ölçeklerinin hangi düzeyi ölçtüğü de -beklentiler değişeceğinden- üzerinde durulması gereken değişkenlerdendir. Bunları, *ilköğretimi hedefleyenler* (Demirel, 1999; Yalçın, 2002; Yangın, 2002; MEB, 2006; Sargın, 2006; Yıldız, Okur, Arı ve Yılmaz, 2008; Akyol, 2010; Orhan, 2010; Aykaç, 2011; Sallabaş, 2011; Temizyürek, Erdem ve Temizkan 2011; Erdem, 2012, 2014; Göçer, 2014; Kartallıoğlu, 2015); *ortaöğretimi hedefleyenler* (MEB, 2007), *yükseköğrenimi /öğretmen adaylarını hedefleyenler* (Öztürk, 1997; Temizkan, 2009; Maden, 2010; Çintaş-Yıldız ve Yavuz, 2012; Kuzu ve Suna, 2012; Yüceer, 2014; Bulut, 2015; Temizkan ve Atasoy, 2016) ve *yetişkin konuşucuları hedefleyenler* (Gürhan, 2013) olarak sınıflandırabiliriz. Anlaşılacağı gibi anadili konuşucuları için önerilen konuşma becerisi ölçme araçlarının büyük bir kısmı, ilköğretim (1-8) düzeyini; bir kısmı da öğretmen adaylarını hedeflemektedir. Ortaöğretim düzeyini ya da yetişkin konuşucuları hedefleyen ölçme araçları nadir görülmektedir. Ancak ilköğretim düzeyi ölçme araçlarının ortaöğretim de kullanılabileceği ya da öğretmen adayları için geliştirilen araçların tüm yetişkin konuşucular için kullanılabileceği düşünüldüğünde ortaya çıkan dağılım kabul edilebilir görünmektedir.

Söz konusu ölçme araçlarının adları incelendiğinde farklı ölçek tiplerinde oldukları izlenimi oluşturmaktadır. Ancak *gözlem formu*, *davranış gözlem formu*, *değerlendirme formu*, *değerlendirme ölçeği*, *akran değerlendirme formu*, *değerlendirme kartı* gibi çeşitli biçimlerde adlandırılan ölçme araçlarının tümü derecelilik içeren kontrol çizelgeleridir. Bunların iki yanıtli kontrol listelerinden farkı, davranışın niteliği hakkında da bir işaretleme yapılmasıdır. Geriye kalanlar (Yücel, 2007; MEB, 2007; Erdem 2012; Yüceer, 2014) ise *analitik dereceli puanlama anahtarıdır*.

Ölçeklerin hangi tür konuşmaya yönelik geliştirildiği de bir diğer sınıflama konusudur. *Hazırlıklı konuşma*, *sözel beceri*, *sözlü anlatım*, *sunum*, *etkili konuşma* olarak adlandırılan araçların tümü, *topluluk önünde konuşma becerisiyle (public speaking/presentation)* ilgilidir. *Hazırlıksız konuşmada* ise yine topluluk önünde konuşma söz konusu olsa da kimi beklentilerin azalması söz konusu olabilir. Sonuç olarak çalışma kapsamındaki tüm ölçme araçlarının topluluk önünde konuşmayı hedeflediği söylenebilir. Bu durumda bu araçların ölçmeyi hedeflediği davranışlar ya da ölçütler de örtüşmelidir.

Türkçe anadili konuşucuları için *karşılıklı konuşma (kişiler arası konuşma)* becerisine ilişkin bir ölçme aracının geliştirilmediği de dikkat çekmektedir. Bilimde gelişmelerin gereksinimlere koşut olarak ortaya çıktığı düşünüldüğünde, Türkçe anadili konuşucuları için bu becerinin henüz ölçülme gereksiniminin oluşmadığı söylenebilir. Bu beceri özellikle bir dilin ikinci dil olarak öğretiminde göz önünde bulundurulmaktadır. Diğer yandan topluluk önünde konuşmayı ölçen araçlarda etkileşim ve soru-yanıt kısımlarında bu beceriye sınırlı da olsa değinilmektedir.

Konuşma Becerisi İçin Geliştirilen Ölçme Araçlarında Ortak Ölçütler

Türkçe anadili konuşucuları için geliştirilen ölçme araçları çözümlenerek bugüne kadar konuşma becerisi değerlendirilirken kullanılan ortak ölçütler çıkarılabilir. Ancak bu ölçme araçlarında ulamların dağınık olduğu ve terim birliği olmadığı dikkat çekmektedir. Bu bağlamda ölçütleri üst kavramsal olarak sınıfladığımızda ortaya çıkan ortak ulamlar ve bunların alt maddeleri şöyledir:

Solunum

- Doğru solunum tekniğini kullanma
- Solunum kontrolünü sağlama
- Heyecanın kontrolü (?)¹

Söyleyiş

Ölçme araçlarında söyleyiş, telaffuz, boğumlama ya da seslendirme biçiminde ifade edilebilen bu ulam, kimi araçlarda sesleri, heceleri, sözcükleri doğru sesletme olarak ele alınmakta; kimilerinde bu başlık altında bürün öğelerinin kullanımı (ton, vurgu, durak, süre, ulama) ele alınmaktadır. Kimi ölçeklerde de telaffuz ve boğumlama eşanlı olarak sunulmaktadır.

TDK Büyük Türkçe Sözlük'te *boğumlanma*, 'ciğerlerden gelen havanın, ağız ve burundaki çeşitli nokta ve bölgelerde engellemeye uğrayarak ses olarak çıkması, telaffuz, artikülasyon'; *telaffuz*, "1. söyleyiş, 2. boğumlanma"; *söyleyiş* ise "bir kelimenin ses, hece, ton ve vurgu bakımından söylenme biçimi, söyleniş, sesletim, telaffuz" olarak açıklanmaktadır. Gramer Terimleri Sözlüğü'nde ise *telâffuz*, "dil seslerinin çıkarılışları sırasında ses organlarının yaptığı hareketlerin bütünü; kelimelerin, seslerin boğumlanma hareketlerine bağlı söylenişi (pronunciation)" olarak açıklanmaktadır. Görüldüğü gibi oldukça karışık ve iç içe geçmiş bu terimlerin ayrıştırılması gerekmektedir. Bu konuda dilbilim terimleri sözlüklerine (Vardar, 1998; İmer, Kocaman ve Özsoy, 2011) başvurulabilir. Böylece bu terim karmaşası iki terimin temel alınmasıyla çözülebilir. Buna göre *boğumlama (articulation)* "ses örgenleri aracılığıyla sesleri oluşturup çıkarma" biçiminde özelleştirilmiş bir terimken; *söyleyiş (pronunciation)*, yani *telaffuz*, "sesleme edimi sırasında sesleri ve bürünsel öğeleri söyleme, gerçekleştirme" olarak daha bütüncül bir terim olarak karşımıza çıkar. Buna göre boğumlama, söyleyiş ulamı altında ele alınacak ölçütlerden biri olmaktadır.

Ölçme araçlarında bu ulam altındaki ölçütler şöyle sıralanabilir:

- *Sesleri doğru çıkarma (boğumlama/artikülasyon) / anlaşılabilirlik (ses ve heceleri yutma) vb.*

¹ Ortak ölçütler belirlenirken kimi alt ölçütlere soru işareti (?) konulmuştur. Bunlara ölçütler tartışılırken gönderim yapılacaktır. Yıldız (*) işareti ise birden fazla ulam altında yer alan maddeleri göstermektedir.

- Sözcükleri anlaşılır sesletme / sözcükleri doğru biçimde söyleme; ölçünlü Türkçe kullanma (söyleyişte)*

- Ses şiddeti (işitilebilirlik); dinleyici ilgisini canlı tutma* / ses şiddetini inişli çıkışlı kullanma vb.

- Bürün öğelerinin etkili kullanımı: Tonlama, vurgu, durak kullanımı, ulama, süre vb.

Akıcılık

- Duraksamalar²

- Asalak / gereksiz / dolgu / ııı, eee gibi seslerin fazla kullanımı; gereksiz sözcüklerinin kullanımı/ şey, sanırım gibi dolgu sözcüklerinin kullanımı

- Yinelemeler: Yinelemeler, ölçme araçlarında olumsuz bir özellik olarak ele alınsa da, konuşma stratejisi olarak etkili bir biçimde kullanılabilir.

- Anlaşılabilirlik / konuşma hızı

- Diğer: Doğallık* (akıcılıkta); konuşmaya odaklanma (seste dalgınlık-tatsızlık)

Konuşmanın organizasyonu

- Konuyu belirleme / araştırma yapma; konuşma metni hazırlama: Bu ölçüt, kimi ölçeklerde bulunsa da konuşma sırasında ölçülmesi güç olacaktır. Çünkü yalnızca konuşma içeriği ve izlenim üzerinden karar verilebilir.

- Konuşmayı başlatma: Selamlama/hitap, konuyu ya da amacı açıklama

- Konuşmayı sürdürme: Konuya ve amaca uygun sürdürme / konu içinde kalma*; ara hitaplar

- Konuşmayı bitirme: Özetleme; ana düşünceyi tekrar etme; etkili bitiriş ifadesi kullanma; süreyi kullanma; teşekkür etme

İçerik

- Tutarlılık* (içeriğin mantıksal bütünlük ve tutarlılık taşıması), konu içinde kalma*

- Konu gelişimi; olayları-bilgileri sıraya koyma; ana düşünce-yardımcı düşünce düzeni

- Düşünceyi geliştirme araçlarını kullanma (örnekleme, açıklama, alıntı yapma, karşılaştırma vb.); günlük hayatla ilişkilendirme; somutlaştırma.

- Neden-sonuç/amaç-sonuç ilişkilerine yer verme

- Diğer: İkna edici olma; nesnellik; yeterli alan bilgisi verme

---

² Bu ölçüte “duraklama” dendiğinde; bürün öğelerinden “durak” ile karıştırılmaktadır. Bu nedenle “duraksama” yeğlenmiştir.

Türkçe Anadili Konuşucuları İçin Konuşma Becerisi Değerlendirme Çerçevesi Önerisi

Dil kullanımı

- Sözcüksel: Sözcük seçiminde zenginlik / uygunluk (ayrıca yabancı sözcük kullanmama); atasözü, deyim, eğretilme kullanımında zenginlik / uygunluk

- Tümcesel: Kurallı (dilbilgisel), anlatım bozukluğu olmayan tümceler kurma; açık ve anlaşılır tümceler kurma

- Metinsel: Bağlılık; tutarlılık*

- Genel: Ölçünlü Türkçe kullanma* (yerel [ağız] kullanımlar veya argodan kaçınma)

- Biçem: Dinleyiciye uygun dil seçimi; olumlu biçem kullanma

Beden dili

- Göz teması*

- Elin kullanımı / başın kullanımı / yüzün kullanımı (jest ve mimikler); olumsuz hareketler yapmama (eli cebe sokma, eli bele koyma, tavana bakma, dışarıya bakma, sallanarak konuşma vb.)

- Kendinden emin duruş/tavır

- Nezaket ve görgü kurallarına uyma*

- Doğallık* (beden dilinde)

Etkileşim

- Göz teması*

- Dinleyici tepkisini izleme*

- Dinleyici ilgisini canlı tutma*

- Soru sorma; soruları (tatmin edici) yanıtlama; soruları nazikçe yanıtlama

Sunum

- Görsel-işitsel araçları kullanma; ortamı düzenleme

- Kıyafet, saç vb. seçimi; yer seçimi

- Sahne kullanımı

- Dinleyici tepkisini izleme*

- Süreyi denetleme / zaman kullanımı

- Araştırma yaptığı izlenimi verme (?) / bilgilerin düzenlenişinde planlı olma izlenimi verme (?)

- Dış uyaranları yönetme (gürültü, kapı açılması vb.)

- Metne bağlı kalmama

- Deneme yapma

Yukarıdaki listeden anlaşılacağı gibi anadili konuşucuları için geliştirilen ölçme araçlarında göz önünde buldurulan ölçütleri yeniden sınıflandırdığımızda ve özetleyip tek tip ifadelere dönüştürdüğümüzde karşımıza dokuz ulam çıkmaktadır. Bunlar, solunum, söyleyiş, akıcılık, konuşmanın organizasyonu, içerik, dil kullanımı, beden dili, etkileşim ve sunumdur. İşlevsel bir ölçme aracı için bunlardan birkaçı daha birleştirilebilir; fakat burada amaç konuşma becerisinin değerlendirme bileşenlerinin ortaya konması olduğundan ayrıştırmanın daha kullanışlı olacağı düşünülmektedir.

Yukarıda yer alan kimi ölçütler, yıldız (*) ile işaretlenmiştir. Çünkü bunların ulamlanmasıyla ilgili bulanıklık söz konusu olabilmektedir. Bunlar şöyle açıklanabilir:

- “Dinleyici ilgisini canlı tutma”, *söyleyiş* altında sesi etkili kullanmanın bir sonucu olarak ele alınabilirken; *etkileşim* başlığı altında da yer alabilmektedir.
- “Ölçünlü Türkçe kullanımı”, hem *söyleyiş*te hem de *dil kullanımının* diğer boyutlarında ele alınabilecek bir ölçüttür. Her iki ulamda da yer almalıdır.
- “Doğallık” alt ölçütü, *akıcılık* ve *beden dili* ulamlarında ayrı ayrı ele alınabilecek bir ölçüttür.
- “Konu içinde kalma” alt ölçütü, *konuşmanın organizasyonu* ya da *içerik* başlıkları altında ele alınabilir. Bu iki üst kavramın birleştirilmesi, daha işlevsel olacaktır.
- “Tutarlılık”, *içerik* ya da *dil kullanımı* başlığı altında değerlendirilebilir.
- “Göz teması” alt ölçütü, *beden dili* ya da *etkileşim* başlığı altında; “dinleyici tepkisini izleme” ise *etkileşim* ya da *sunum* başlığı altında değerlendirilebilir.

Soru işareti (?) ile işaretlenen ölçütler ise tartışmalı maddelere işaret etmektedir. Örneğin “heyecanın kontrolü”nün *solunum* içinde değerlendirilebildiği görülmüştür. Başka bir araçta bu ölçüt *psikolojik faktörler* altında ele alınmıştır. “Araştırma yaptığı izlenimi verme” ve “bilgilerin düzenlenişinde planlı olma izlenimi verme” alt ölçütleri ise, nesnellik içinde ele alınması güç maddeler olduğundan, çerçeve dışında bırakılabilir.

Buraya kadar Türkçe anadili konuşucuları için geliştirilen ya da önerilen ölçme araçları, ölçütleri açısından ayrıştırılmış; ayrıştırılan ölçütler yeniden ulamlanarak ortak ölçütler elde edilmiştir. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde konuşma becerisi kuramsal olarak ve konuşma modelleri içinde ele alınacak ve son aşamada bir değerlendirme çerçevesi önerilecektir.

Konuşma Becerisinin Bileşenleri ve Bu Süreci Etkileyen Değişkenler

Konuşma sürecini bir dizge olarak modelleme, psikoloji, psikodilbilim, sinirbilim, sinirdilbilim gibi alanlardaki araştırmalara konu olmaktadır. Bunları bilişsel modeller olarak nitelendiren Güneş (2014) üç konuşma modelini tanıtmaktadır: Levelt (1989) modeli, Bock-Levelt (1994) modeli ve Dell (1986) modeli (1986). Levelt'in modeli *büyükölçekli* (amacı/niyeti belirleme) ve *küçükölçekli* (konuşmanın bilgisel çerçevesini belirleme) planlamadan oluşmaktadır. Konuşma üretiminde işlemlerin eşzamanlı ve anlık olarak gerçekleştiğini ileri süren Levelt, bu süreçte *kavramlaştırma* (conceptualizer: hangi bilgiler, kime ve nasıl aktarılacak), *düzenleme* (formulator: dilbilgisel kodlama, sesbilimsel kodlama, sözcük seçimi ve yüzey yapının anlam ve sözdizimine göre düzenlenmesi) ve *boğumlama* (artikulator) olmak üzere üç ana bileşenden söz eder. Bock ve Levelt (1994) modelinde konuşma süreci dört aşamaya ayrılmaktadır: *iletiyi belirleme*, *işlevsel işlemler* (sözcük seçimi ve sözdizimsel rolü planlama), *durumsal işlemler* (positional processing: sözdizimi ve çekim); *sesbilimsel işlemler* (sözcükbirimleri oluşturacak biçimde sesbirimlerin ve bürün öğelerinin birleşimi). Güneş (2014) son olarak Dell (1986) modelinden söz etmektedir. Bu modele göre dört aşamalı bilgi işleme vardır: *anlamsal işlemler*, *sözdizimsel işlemler*, *biçimbilimsel işlemler* ve *sesbilimsel işlemler*.

Yukarıda söz edilen modellerin yanı sıra Fromkin (1973) ve Garret (1980)'i de incelediğimizde konuşma modellerinin bazı ortak özelliklerinden söz edilebileceğini görüyoruz. Bu modellerde üzerinde durulan önemli işlemlerden biri, dilsel bileşenlerin konuşma sırasında nasıl işlediği ve nasıl birleştirildiğidir. Ayrıca modellerin tümü, dilsel bilginin özerk birimler tarafından (sesler, sesbirimler, biçimbirimler, seslemler, sözcükler ve öbekler) ayırt edici özelliklerle temsil edildiğini varsayarlar. Son olarak tüm modeller, bir sözcenin sesbilimsel özelliklerinden önce anlamsal ve sözdizimsel özelliklerinin düzenlendiğini ileri sürerler.

Tüm konuşma modellerinin ortak varsayımlarına göre konuşma sürecinin aşamalarını ve alt işlemlerini şöyle sıralayabiliriz (Norbury, 2014, s.1):

1) *Kavramlaştırma*: İletiyeye karar verme (kime, ne, nasıl aktarılacak?) → Anlamsal düzey

2) *Tümce düzenleme* → Sözdizimsel düzey

a. Sözcükleşme: İleti için uygun sözcükleri seçmek

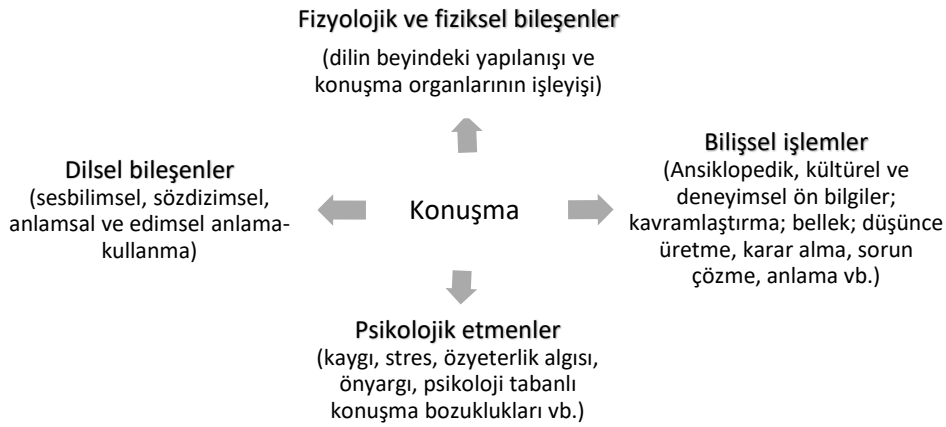
b. Sözdizimsel düzenleme: Seçilen sözcükler için uygun sırayı ve dilbilgisel kuralları belirleme

3) *Boğumlama*: Ses yapılarını üretmek için gerekli motor hareketleri gerçekleştirmek

Konuşma modellerinde sürecin psikodilbilimsel, dilbilgisel ve sesbilimsel/sesbilimsel boyutunun betimlendiğini görmekteyiz. Konuşma becerisi söz konusu olduğunda dilsel üretimin odağa alınması kuşkusuz beklenen bir durumdur. Fakat dil öğreticileri için bu beceri

değerlendirilirken göz önünde bulundurulması gereken iletişimsel öğeler de bulunmaktadır. Var olan ölçekleri incelediğimizde de bu açıkça görülmektedir. Öyle ki dil yeterliliği, arka planda kalabilmektedir. Bu açıdan dengeli bir ölçme aracına ulaşmak istediğimizde *dilsel edinç* (linguistic competence) kadar *iletişimsel edincin* (communicative competence) de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Ayrıca psikolojik etmenler ile dil dışı iletişimsel öğeler de öğretmenler için değerlendirmeye değer boyutlardır.

Tüm bu söz ettiklerimizden sonra konuşmanın karmaşık bir beceri olduğunu, dilsel-iletişimsel edinçle ilgili bir üretim mekanizmasının ürünü olduğunu ve farklı bilim dallarının ilgi alanlarına giren boyutları olduğunu söyleyebiliriz. *Fizyolojik ve fiziksel yönleri*, *dilsel ve iletişimsel yönleri*, *bilişsel yönleri* ve *psikolojik yönleri* düşünüldüğünde konuşma becerisinin işlem bileşenlerini ve bu süreci etkileyen etmenleri şöyle özetleyebiliriz:

Şekil 1. *Konuşma sürecinin bileşenleri ve bu süreci etkileyen etmenler*

Şekil 1’de özetlemeye çalıştığımız çok boyutlu ve karmaşık konuşma süreci için hiç kuşkusuz farklı bilim alanlarının söyleyecek çok sözü vardır. Burada yapmaya çalıştığımız özerk bileşenlerin aşamalı ya da eşzamanlı çalışma sürecini modellemek değildir. Yalnızca konuşma becerisi ya da konuşma süreci dendiğinde akla ilk gelen etmenleri ve özerk birimleri anımsatmaktır. Ayrıca konuşma becerisi üzerine yapılan çalışmalarda, tüm bileşenlerin ve sistemin aynı anda ele alınamayacağına vurgu yapmak gerekir.

Burada şu soru öne çıkmaktadır: Öğretim ortamında konuşma becerisini ölçüp değerlendirmede kullanılacak çerçeveye Şekil 1 yoluyla ulaşmak olanaklı mı? Şekil 1, konuşmanın gözlenebilir ve işlevsel yönlerini değil, bileşenlerini ve bu süreci etkileyen etmenleri gösterme amaçlı oluşturulduğundan bu sorunun yanıtı olumsuzdur. Dil öğretmenleri konuşma becerisinin gözlenebilir, işlevsel ve toplumsal yönleriyle ilgilenmektedir. Öğretmenler, bir psikodilbilimci gibi dilsel üretim sürecini ya da bir sözdizimci gibi *derin yapıyı* (deep structure) incelemezler. Dilin toplumsal işlevini göz önünde bulundurarak ortaya çıkan gözlenebilir ürünü geliştirmeye ve bu ürünün iletişimsel

Türkçe Anadili Konuşucuları İçin Konuşma Becerisi Değerlendirme Çerçevesi Önerisi

gücünü artırmaya odaklanırlar (bkz. Council of Europe, 2001; ACTFL, 2012; MEB, 2006; MEB, 2015; MEB, 2017). Türkçenin eğitimi-öğretimi konusunda uzmanlaşmış araştırmacılar da bu konuya bir bakış açısı kazandıracaktır. Bu alanın uzmanları konuşma becerisini ele alırken, konuşmanın *fiziksel* ve *zihinsel unsurlarından* söz etmektedirler. Yalçın (2002, s.100-130), konuşmayı fiziki ve zihinsel unsurlarına ayırmakta; fiziki unsurları *görme-işitme, ses, konuşma organları, sesin eğitilmesi* (solunum, boğumlama, telaffuz, cümle yapısı) olarak; zihinsel unsurları *bellek, bellek temelli konuşma bozuklukları* ve *dinleme* olarak ele almaktadır. Temizyürek, Erdem ve Temizkan (2011, s.47-78) konuşmanın fiziksel unsurları olarak *ses, solunum ve konuşma organları*; zihinsel unsurları olarak *bellek* üzerinde durmuşlardır. Burada bellekle ilişkili olarak gözlem, sınıflandırma, dikkat, ilişkilendirme, tekrar ve önem konularına değinmişlerdir. Temizyürek, Erdem ve Temizkan (2011) farklı bir başlık altında diksiyonu ele almış ve diksiyonu, “söyleyiş” terimiyle açıklamışlardır. Ayrıca boğumlama ile bürün öğelerini, bu başlık altında vermişlerdir. Topçuoğlu ve Özden (2012) ise konuşmanın unsurları başlığı altında *konuşma organları, solunum, ses-seslendirme* ve *bürün öğelerini* ele almışlardır. Burada *seslendirme* terimi açıklanmamıştır. Son olarak Kurudayıoğlu (2013, s.17-39) da *konuşmanın unsurları* başlığı altında zihinsel unsurlar olarak *beynin yapısı, işlevleri, beyinde dil merkezleri* ve *bellek* konularından; fiziksel unsurlar olarak *ses ve sesin oluşumu* (solunum, selenleşme, boğumlama) ile *konuşma organlarından* söz etmiştir. Görüldüğü gibi Türkçenin eğitimi-öğretimi alanında konuşmanın doğası açıklanırken *unsur* kavramı kullanılmaktadır. Bu sözcük, ‘bir bütünü oluşturan, bütünden ayrıştırıldığında da kendi başına anlam taşıyan parça’ (TDK, 2017) anlamına geldiğine göre, söz konusu araştırmacıların konuşmanın unsurlarından söz ederken konuşmanın bileşenlerini anlattıklarını söyleyebiliriz. Adı geçen yapıtlarda konuşma eğitimi içinde “beden dili”, “sözsüz iletişim”, “sunum teknikleri” ve “konuşmaya hazırlık süreçleri” de önemli bir yer tutmaktadır.

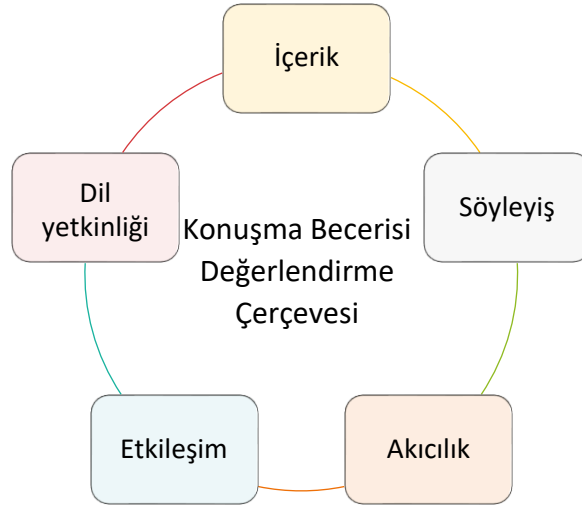
İkinci dil eğitiminde konuşma becerisinin değerlendirilmesi konusunda uzmanlaşmış Louma (2009) ise konuşmanın doğasını anlatırken *söyleyiş, dil bilgisi* (kısık düşünce birimleri, konusal bağlantılar, sözdizimsel bağlayıcılar), *sözcük kullanımı, dil sürçmeleri-hatalar* ve *etkileşimden* söz etmektedir. Ayrıca *dil değışkelerinin* (sosyal roller, statü, nezaket vb.) kullanımına da değinmektedir.

Bu noktada konuşma becerisi için henüz bir değerlendirme çerçevesine ulaşamadığımızı fakat bunun için gereken kuramsal arka plan bilgisini sağladığımızı söyleyebiliriz.

Konuşma Becerisi Değerlendirme Çerçevesi

Dil öğretimi uzmanlarının süreç ve ürün olarak konuşmayı değerlendirirken, sesin ayırt edici dilsel birimlere dönüştürülmesinden öte bir beklenti içine girdiklerinden önceki bölümde söz edilmişti. Bu doğrultuda çalışmanın ilk kısmında ortak ölçütler belirlenmiş, daha sonra konuşma edimine ilişkin kuramsal çerçeveye yer verilmiştir. Böylece uygulamadan gelen ölçütlerle kuramsal

çerçeve birlikte ele alındığında gözlenebilir özelliklere odaklı, kullanışlı ve işlevsel bir değerlendirme çerçevesinin ana hatları ortaya çıkmıştır. Şekil 2'den anlaşılacağı gibi bu çerçevede konuşmanın beş boyut üzerinden değerlendirilmesi önerilmektedir. Burada *söyleyiş özellikleri*, solunum, boğumlama, ses şiddeti ve bürün öğeleri; *akıcılık*, konuşma hızı, yinelemeler ve duraksamalar; *dil yetkinliği* (bu kavramı burada indirgeyerek kullanıyoruz) sözcüksel-sözdizimsel seçimleri yapma ve ayırt edici özellikleri kullanarak gerekli yapıları oluşturma; *içerik*, konuşmanın metinsel organizasyonu ile bilişsel tasarımı; son olarak *etkileşim*, iletişim ve sunum stratejilerini kullanma olarak içeriklendirilmektedir.

Şekil 2. Konuşma becerisi değerlendirme çerçevesi

Yukarıda içeriklendirilen konuşma becerisi değerlendirme çerçevesinde, boyutlar arasında sıradizinsel bir ilişkiye vurgu yapılmamıştır. Yalnızca konuşmanın *içerik* boyutu, sürecin başlangıcına işaret ettiğinden öne çıkarılmıştır. Bunun dışındaki boyutlar eşzamanlı işlediğinden sıralılık söz konusu değildir. Diğer yandan kimi araştırmacılar konuşmanın *psikolojik boyutuyla* (kaygı vb.) ilgilenirse de bu boyut, beceri odaklı olmayan duyuşsal araştırmaların konusu olduğundan değerlendirme çerçevesine alınmamıştır.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada Türkçe anadili konuşucularının konuşma becerisine yönelik kuramsal olarak desteklenmiş bir değerlendirme çerçevesi oluşturmak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda alan yazını taranarak var olan ölçme araçları, ölçütleri bakımından karşılaştırılmalı olarak çözümlenmiş ve bunlar yeniden sınıflandırılarak ortak değerlendirme ölçütlerine ulaşılmıştır. Buna ek olarak sözel dil üretiminin nasıl ve hangi sıra ile gerçekleştiğini modelleyen araştırmalar gözden geçirilmiş ve bu sürecin bileşenlerini belirlemede kuramsal destek elde edilmiştir. Son olarak beş boyuttan oluşan (içerik, söyleyiş, akıcılık, dil yetkinliği, etkileşim) bir konuşma becerisi değerlendirme çerçevesi oluşturulmuştur. Bu çerçevenin dil öğretim ortamlarında konuşma becerisi değerlendirilirken yol

Türkçe Anadili Konuşucuları İçin Konuşma Becerisi Değerlendirme Çerçevesi Önerisi

gösterici olacağı öngörülmektedir. Daha sonraki araştırmalarda bu değerlendirme çerçevesi kullanılarak sunumsal ve kişilerarası konuşma becerilerini kapsayacak bir ölçme aracının geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Kaynaklar

- ACTFL (2012). *The ACTFL proficiency guidelines: Speaking*. Yonkers, NY: ACTFL.
- Akyol, H. (2010). *Türkçe öğretimi yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları
- Aykaç, M. (2011). *Türkçe öğretiminde çocuk edebiyatı metinleriyle kurgulanan yaratıcı drama etkinliklerinin anlatma becerilerine etkisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi
- Bock, K., & Levelt, W.J.M. (1994). Language production. Grammatical encoding. M.A. Gernsbacher (Ed.). *Handbook of psycholinguistics* (ss.741-779). New York: Academic Press
- Bulut, K. (2015). *Mikro öğretim tekniğinin Türkçe öğretmen adaylarının konuşma beceri ve kaygılarına etkisi*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Bygte, M. (2003). *Speaking* (10. baskı). Oxford: Oxford University Press.
- Council of Europe. (2001). *Common European framework of reference for languages: Learning, teaching, assessment*. Cambridge: CUP.
- Çintaş-Yıldız, D. ve Yavuz, M. (2012). Etkili konuşma ölçüğü: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Turkish Studies*, 7 (2), 319-334.
- Dell, G.S. (1986). A spreading-activation theory of retrieval in sentence production. *Psychological Review*, 93, 283-321.
- Demirel, Ö. (1999). *Türkçe öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Erdem, A. (2012). *Yapılandırmacı karma öğrenme ortamlarının dinleme ve konuşma becerilerine etkisi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Erdem, A. ve Erdem, M. (2014). "DinleZleAnlat" dinleme ve konuşma yeterlikleri ölçüğüne geliştirilmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(4), 418-432.
- Fromkin, V. A. (1973). *Speech errors as linguistic evidence*. The Hague, Netherlands: Mouton.
- Garrett, M. F. (1980). The limits of accommodation. V. Fromkin (Ed.), *Errors in linguistic performance* (ss. 263-271). New York: Academic.
- Göçer, A. (2014). *Türkçe öğretiminde ölçme ve değerlendirme*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Güneş, F. (2014). Konuşma öğretimi yaklaşım ve modelleri. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3 (1), 1 – 27.
- Gürhan, D. (2013). *Ses eğitimi çalışmalarının politikaçıların konuşma becerilerine etkisi*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Hughes, A. (2003) *Testing for language teachers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- İmer, K., Kocaman, A. ve Özsoy, A. S. (2011). *Dilbilim sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Kartallıoğlu, N. (2015). *Bilişsel farkındalık stratejilerinin 7. sınıf öğrencilerinin konuşma becerilerini geliştirmeye etkisi*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Korkmaz, Z. (2003). *Grammer terimleri sözlüğü (genişletilmiş 2. baskı)*. Ankara : Türk Dil Kurumu.
- Kurudayıoğlu, M. (2013). *Konuşma eğitimi*. İstanbul: Kriter Yayınları.

- Kuzu, T. ve Suna, H. E. (2012). Öğretmen adaylarına yönelik hazırlıklı konuşma ölçeği geliştirme çalışması. M. Aksan ve (Ed.) 5. *Uluslararası Türkçenin Eğitimi-Öğretimi Kurultayı Bildiriler* (ss.139-147). Mersin: Mersin Üniversitesi.
- Maden, S. (2010). Türkçe öğretmeni adaylarının sözlü iletişim becerileri üzerine bir araştırma. *EKEV Akademi Dergisi*, 44, 145-154.
- MEB (2006). *İlköğretim Türkçe dersi (6, 7, 8. sınıflar) öğretim programı*. Ankara.
- MEB (2007). *Sosyal bilimler lisesi diksiyon ve hitabet dersi taslak öğretim programı*. Ankara.
- MEB (2015). *Türkçe dersi (1-8. sınıflar) öğretim programı*. Ankara.
- MEB (2017). *Türkçe dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. Ankara.
- Levelt, W. J. M. (1989). *Speaking: From intention to articulation*. Cambridge, Mass. The MIT Press.
- Luoma, S. (2004). *Assessing speaking*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Norbury C. F. (2014). Sources of variation in developmental language disorders: Evidence from eye-tracking studies of sentence production. *Phil. Trans. R. Soc. B* 369: 20120393.
- Orhan, S. (2010). *Görsellerle desteklenmiş altı şapka düşünme tekniğinin öğrencilerin konuşma becerilerini geliştirmesine etkisi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (3. baskıdan çeviri). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Öztürk, A. (1997). *Tiyatro dersinin öğretmen adaylarındaki sözel iletişim becerilerine etkileri*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Sallabaş, M. E. (2011). *Aktif öğrenme yönteminin ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin konuşma becerilerine etkisi*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Sargın, M. (2006). *İlköğretim öğrencilerinin konuşma becerilerinin değerlendirilmesi*. Muğla: Muğla Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Türk Dil Kurumu (TDK) (b.t.). *Güncel Türkçe sözlük* (çevrimiçi sözlük). 26.09.2017 tarihinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts adresinden erişilmiştir.
- Temizkan, M. (2009). Akran değerlendirmenin konuşma becerisinin geliştirilmesi üzerindeki etkisi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (12), 90-112.
- Temizkan, M. ve Atasoy, A. (2016). Konuşma becerisinde aşamalı gelişim modelinin etkililiği üzerine bir değerlendirme. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (34), 78-97.
- Temizyürek, F., Erdem, İ. ve Temizkan, M. (2011). *Konuşma eğitimi* (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Topçuoğlu, F. ve Özden, M. (2012). *Diksiyon ve konuşma eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Vardar, B. (1998). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: ABC Kitabevi.
- Yalçın, A. (2002). *Türkçe öğretim yöntemleri*. Ankara: Akçağ Yayınları
- Yangın, B. (2002). Kuramdan uygulamaya Türkçe öğretimi. Ankara: Dersal Yayıncılık.
- Yıldız, C., Okur, A., Arı, G. ve Yılmaz, Y. (2008). *Yeni öğretim programına göre kuramdan uygulamaya Türkçe öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları
- Yüceer, D. (2014). *Türkçe öğretmenliği birinci sınıf öğrencilerinin hazırlıksız konuşma becerileri üzerine bir araştırma*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.